

І. О. Харчук,

магістрант

Науковий керівник: к.ф.н. Л. В. Закалюжний

Драматургічна спадщина Е. Бульвер-Літтона: між романтизмом і реалізмом

Е. Бульвер-Літтон (1803–1873) займає важливе місце в англійській літературі XIX століття, оскільки творчість оригінального прозаїка та драматурга, що припадає на Вікторіанську добу (1837–1901), вирізняється жанровим і тематичним різноманіттям. Особливу роль у становленні англійського театру відіграли п'єси Е. Бульвер-Літтона, котрий став єдиним автором, якому вдалося утвердитися на театральному кону Англії в 30-40 роки XIX століття.

Не випадково драмам Е. Бульвер-Літтона присвячено окремі розділи в ґрунтовних багатотомних виданнях «Історія західноєвропейського театру» [1] та «Кембриджська історія британського театру» [5]. Заслужують на окрему увагу й дослідження відомого англійського історика театру Дж. Стайна, що вписує бульвер-літтонівські драматичні твори в контекст "добре зробленої п'єси" Ежена Скріба й Віктор'єна Сарду [4: 17], та радянського літературознавця Ю. Кагарлицького, який розглядає Е. Бульвер-Літтона як одного з найбільш знакових драматургів Великобританії XIX століття [2: 16]. Серед останніх робіт, присвячених драматургічній спадщині письменника, варто виокремити працю російської вченої О. В. Макарової, в якій простежується своєрідність історичних п'єс Е. Бульвер-Літтона [3].

Водночас драматургічна спадщина письменника, незважаючи на окремі літературознавчі розвідки, їй присвячені, залишається недостатньо вивченою. Зокрема, його п'єси, написані протягом 1837–1869 рр., розглядаються переважно в контексті мелодрами, при цьому поза увагою дослідників залишаються жанрові пошуки Е. Бульвер-Літтона в царині драматургії. Недостатньо з'ясоване й питання про синкретизм просвітницьких, романтичних і реалістичних тенденцій у творчості автора.

Драматичні твори Е. Бульвер-Літтона, якому судилося жити й писати на межі двох історико-літературних епох, прийнято поділяти на два цикли, відповідно до основних періодів творчості письменника.

Перший період, протягом якого було написано п'єси "Герцогиня де Лавальєр" (1837), "Леді з Ліону" (1838), "Рішельє, або Змова" (1839), "Морський капітан" (1839), був пов'язаний із захопленням автора романтичними ідеями. У другий, який включає в себе п'єси "Гроші" (1840), "Дім Дарнлея" (поставлена вперше після смерті автора, в 1877 році), "Ми не такі погані, як здаємося" (1851) й "Волпол"(1869; поставлена не була), Е. Бульвер-Літтон перебував під відчутним впливом реалістичної літератури [1: 429].

Змінилася й політична спрямованість творів драматурга. Якщо ранні п'єси присвячені переважно критиці сучасної авторові аристократії, то в другий період його критика спрямована проти буржуа та буржуазних відносин. Але Е. Бульвер-Літтон критикував панівні класи своєї країни з їх же позицій, і тому сучасному аристократу він протиставляв патріархальну аристократію минулого, створивши її романтичний образ.

Незважаючи на поширену в літературознавстві думку про те, що Е. Бульвер-Літтон, у першу чергу, є одним із найцікавіших прозаїків Вікторіанської доби, Ю. Кагарлицький зауважує, що в історії англійської драми письменник займає значно більше місце, ніж в історії англійського роману. Без нього, на думку радянського дослідника, важко уявити англійську драматургію й театр ХІХ століття. Е. Бульвер-Літтона, звісно ж, не варто порівнювати з корифеями англійської драми інших століть, але для свого часу він був єдиним талановитим і близьким до великої літератури письменником, чиї драми регулярно ставилися на професійній сцені й мали довготривалий успіх [2: 16].

Надзвичайно цінна частина творчого спадку Е. Бульвер-Літтона – історичні романи та драми. Саме в них яскраво виявилася його творча індивідуальність, погляди на соціальний і політичний лад суспільства, а також "відчуття історії", багато в чому співзвучне епосі. Зокрема, автор поетизує періоди занепаду цивілізацій, загибелі патріархального устрою. Ностальгія за минулим і його ідеалізація поєднуються з усвідомленням неминучості історичного прогресу та необхідності змін. "Відчуття історії" Е. Бульвера-Літтона засновані на романтичній інтерпретації минулого, згідно з яким історія сприймається як неперервний процес удосконалення людини і суспільства. Крім того, активна політична діяльність драматурга спонукала його шукати зв'язки між сучасними політичними подіями та явищами минулого. Подібний підхід до історії був властивим епосі романтизму та пояснює, чому письменник так часто звертався до історичного досвіду своєї та інших країн.

На думку О. Макарової, сім із дев'яти п'єс Е. Бульвер-Літтона написані на історичний сюжет, щоправда міра їх

історизму різна. Однак для всіх п'єс без винятку характерні жанровий синкретизм, злиття романтичних і реалістичних мотивів, постановка актуальних моральних і політичних проблем, гостросюжетність, а також мелодраматизм [3: 12]. При цьому, драматург звертається до концепції історії Вальтера Скотта, що передбачала появу на авансцені вигаданих персонажів, фоном для дій і вчинків яких мала служити справжня історія. Водночас минуле і в "батька історичного роману", й у Е. Бульвер-Літтона тісно пов'язане із сучасністю.

Зокрема, події однієї з найпопулярніших п'єс драматурга "Леді з Ліону" (1838) розгортаються у Франції під час італійських походів генерала Бонапарта. Її головний герой – син садівника Клод Мельнот, який зумів стати полковником і розбагатіти протягом кількох років. Але, незважаючи на те, що віддалена хронологічно від автора дія відбувається в іншій країні, п'єса поставила цілу низку питань, цікавих сучасникам Е. Бульвер-Літтона, зокрема питання "вирівнювання станів" і, відповідно, – зростання впливу буржуазії в самій Англії. Цікаво, що, зобразивши героя, який здійснює сходження соціальною драбиною завдяки особистим чеснотам і здібностям, автор висуває нову, буржуазну концепцію аристократизму – "аристократизму особистих заслуг" [1: 430]. Таким чином, історизм п'єси пов'язаний із тим, що образи героїв, проблематика й конфлікт обумовлені історичними процесами часу, що в ній зображується, але водночас тісно пов'язані із сучасністю автора.

Загалом у пошуках нових форм для втілення минулого на сцені Е. Бульвер-Літтон поєднав англійську традицію із сучасними йому естетичними досягненнями французького романтизму. Так, романтичні мотиви у змалюванні образів героїв поєднуються з реалістичним розумінням історичних

закономірностей, історичні факти – з художнім вимислом, минуле – із актуальними проблемами сучасності, що можна простежити не лише у п'єсі "Леді з Ліону", а й в інших драмах письменника, насамперед таких, як "Герцогиня де Лавальєр", "Рішельє, або Змова" чи "Волпол".

При цьому, драматизм і театральність притаманні всім історичним творам Е. Бульвера-Літтона, включно з прозовими. Втілюючи власну концепцію історії в романах і драмах, письменник керувався, передусім, моральними почуттями. Йому потрібні не історичні викриття, а утвердження морального принципу. Відмінна риса Е. Бульвера-Літтона – романіста й драматурга – полягала в тому, що він зумів відчути дух часу й писати про те, що хвилювало його сучасників [3: 12].

Література

1. История западноевропейского театра (1789-1871). – Т.3 / Предисловие Е. Л. Финкельштейн; Введение Е. Л. Финкельштейн, Л. А. Левбарг. – М.: Искусство, 1963. – 688 с.
2. Кагарлицкий Ю. И. Бульвер-Литтон – драматург / Ю. И. Кагарлицкий // Бульвер-Литтон Э. Дж. Пьесы. — М.: Искусство, 1960. – С. 5-27.
3. Макарова Е. В. История и личность в творчестве Эдварда Булвера-Литтона: Автореферат на соискание ученой степени кандидата филологических наук / Е. В. Макарова. – Самара, 2009. – 24 с.
4. Стайн Дж. Сучасна драматургія в теорії та театральній практиці: в 3 т. Книга 1: Реалізм і натуралізм / Дж. Стайн; пер. з англ. І. Босак, О. Дзера, І. Ковальська, Г. Пехник. – Львів : Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 256 с.
5. The Cambridge History of British Theatre. Volume 2: 1660 to 1895 / Edited by Joseph Donohue. – London: Cambridge University Press, 2004. – 460 p.